

156 . Poduri | Județ: Bacău | Punct: Dealul Ghindaru | Anul: 2000

Anul: 2000

Cod RAN: 24640.01

Perioade: Preistorie

Epoci: Neolitic, Eneolitic, Epoca bronzului timpuriu, Epoca bronzului

Categorii sit: Domestic

Autori: Adrian Bălășescu, Cătălin Bem, Vasile Cotiugă, Gheorghe Dumitroaia, Constantin Haită, Gheorghe Lupașcu, Dragoș Moise, Dan Monah, Felicia Monah, Dragomir Nicolae Popovici, Valentin Radu, Nicoleta Sorloaica

Instituții: Muzeul Național de Istorie a României, Muzeul Național de Istorie a României, Universitatea "Alexandru Ioan Cuza", Iași, Facultatea de Istorie, Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul Național de Istorie a României, Universitatea "Alexandru Ioan Cuza", Iași, Facultatea de Istorie, Muzeul Național de Istorie a României, Institutul de Arheologie, Iași, Institutul de Arheologie, Iași, Muzeul Național de Istorie a României, Muzeul Național de Istorie a României, Muzeul Național de Istorie a României

Raport

Localizarea și prezentarea sitului. Tell-ul eneolitic "Dealul Ghindaru" se găsește pe terasa de 32 m, de pe dreapta Tazlăului Sărat, în punctul numit "Între Pâraie". "Dealul Ghindaru" se află pe teritoriul fostului sat "Rusăiești", acum cartier al satului Poduri, com. Poduri, jud. Bacău.

Tell-ul propriu-zis s-a format pe capătul de E al terasei care coboară spre depresiunea în care se află o parte din satul Rusăiești. Capătul estic al terasei este delimitat spre S de o viroagă adâncă prin care curge pârâul Bisericii. La capătul estic al dealului se află biserica de lemn a satului. Tell-ul ocupă o suprafață de aproximativ 12.000 m², având forma ușor elipsoidală. Așezările care au existat pe locul actualului tell erau apărute spre N de o pantă abruptă care, în decursul timpului a fost ruptă de Tazlăul Sărat, astfel încât acum marginea terasei coincide oarecum cu centrul așezărilor care au dus la formarea tell-ului. Spre E panta este de asemenea abruptă, deși a fost îmblânzită, pe alocuri de locuitorii care și-au construit case și au plantat livezi și vii. Spre S o pantă mai lină și terasată coboară spre "Pârâul Bisericii. Drumul de acces și calea de comunicație cu terasa se află spre NV. Această parte se pare că era barată, în vechime, de 1 - 2 șanțuri de apărare. Probabil că șanțurile au fost dezafectate în timpul culturii Cucuteni, când așezările s-au extins cu peste 200 m spre V de limita tell-ului. Suprafața totală pe care se găsesc vestigii de locuințe și materiale arheologice, este de aproximativ 6 - 8 ha.

Istoricul cercetărilor. Stațiunea de la Poduri a fost semnalată, în 1978, de Alexe Bujor. În același an Dan Monah a efectuat o perieghză și a remarcat că pe marginea de NE a terasei exista un fel de "acropolă", de formă elipsoidală, mai înaltă decât orizontala terasei cu aproximativ 5 m. În anul 1979 a fost efectuat un sondaj de informare, fiind săpată o secțiune cu dimensiunile de 30 x 2 m. Sondajul a evidențiat o depunere arheologică de peste 4 m ce conținea mai multe niveluri de locuire. Prin sondajul din 1979 s-au identificat niveluri de depuneri atribuite fazelor Precucuteni II și III, unei etape Precucuteni III - târzie, două nivele de depuneri din etapa Cucuteni A2, o ipotetică locuire din etapa Cucuteni A3, precum și vestigii din fazele Cucuteni A-B și B. Tot cu această ocazie a fost identificată și o locuire sporadică din bronzul mijlociu (culturile Costișa și Monteoru), căreia îi aparține și un șanț circular de mari dimensiuni amplasat pe marginea de N a terasei. Importanța noii stațiuni era evidentă, fiind formulată ipoteza descoperirii primului tell din aria culturii Cucuteni.

Conștient de importanța, dar și de dificultățile ridicate de cercetarea stațiunii descoperite, Dan Monah a avut inițiativa constituirii unui colectiv care să asigure o investigație interdisciplinară. În decursul anilor au fost coopțați în colectiv mai mulți arheologi, precum și antropologi, arheozoologi, arheobotaniști, pedologi și au fost efectuate analize asupra ceramicii și datări 14C. În perioada 1980 - 1983 s-a urmărit, în special,

stratigrafia stațiunii, săpăturile fiind efectuate prin metoda secțiunilor transversale. După obținerea unei schițe stratigrafice preliminare, acest sistem a fost abandonat și a fost utilizată, din 1984, metoda săpăturii în suprafață, fiind deschisă caseta A adosată la capătul nordic al S. III. În perioada 1997 - 1999 cercetările de pe Dealul Ghindaru au fost sistate, fiind reluate în campania 2000 datorită sponsorizării generoase acordată de Dr. Romeo Dumitrescu și Fundația "Mileniul III". Până în momentul de față a fost cercetată o suprafață de aproximativ 1000 m². Rezultatele obținute până în prezent ne relevă un sit de excepție care permite urmărirea evoluției eneoliticului est-carpatic începând cu etapa Precucuteni II și până la sfârșitul culturii Cucuteni.

Au fost cercetate, parțial sau integral, peste 75 de locuințe, patru construcții de interes comunitar, în special sanctuare și un număr de gropi. În aproape toate nivelurile de locuire au fost identificate numeroase "importuri" care permit racordări cronologice cu civilizațiile învecinate. S-a acordat o atenție specială cercetării interdisciplinare. În perioada 1981 - 1984 la săpături a participat și cercetătoarea americană Linda Ellis care a efectuat o serie de analize asupra ceramicii de la Poduri, colega din S.U.A revenind de mai multe ori în stațiunea investigată de noi. Rezultate interesante au fost obținute datorită determinărilor de macroresturi vegetale, fiind identificate numeroase specii de plante cultivate și din flora spontană. Tell-ul de la Poduri deține, în momentul de față, cel mai complet conspect floristic dintre toate stațiunile eneolitice din România. Deosebit de utile au fost și analizele pedologice efectuate de Gh. Lupașcu care, însă, vor trebui continuate pentru a încerca stabilirea terenurilor agricole ale comunităților ce au locuit la Poduri. Până în momentul de față au obținute 13 date radiocarbon (¹⁴C) care alcătuiesc o serie utilă pentru cronologia absolută a eneoliticului est-carpatic. Din nefericire nu au lipsit nici eșecurile. Probele arheomagnetice, recoltate în 1983, au fost tratate cu neseriozitate neobținându-se nici o dată.

Disparația prematură a colegilor Ștefan Cucoș și Alexandra Bolomey a fost nu doar un moment dureros pentru noi, ci a produs și o serie de perturbări în activitatea de cercetare. În anul 1997 săpăturile de pe Dealul Ghindaru au fost sistate din cauza neînțelegerilor cu proprietarii terenului și din cauza finanțării insuficiente.

Putem considera că anul 2000 a fost de bun augur pentru șantierul și colectivul de cercetare de la Poduri. Fundația "Mileniul III" și Dr. Romeo Dumitrescu au acordat colectivului de la Poduri nu numai o generoasă finanțare, ci și un important suport moral. Grație acestui ajutor a fost posibilă reluarea săpăturilor cu un colectiv primenit, ce cuprinde un număr important de tineri cercetători. Grație lor, dar și a membrilor mai vechi ai colectivului, sperăm să realizăm, în continuare, o cercetare modernă, interdisciplinară.

O caracteristică a cercetărilor de la Poduri o constituie atenția acordată hinterlandului tell-ului. Pe această direcție se înscriu perieghezele efectuate de Dan Monah, ajutat de Alexe Bujor, Dragomir Popovici și Ion Mareș. Pe o rază de 5 - 7 km în jurul tell-ului au fost descoperite șapte stațiuni cucuteniene și un număr de situri datând din alte perioade istorice. A fost remarcată legătura dintre unele stațiuni cucuteniene și izvoarele sărate din apropierea lor. Pe această bază a fost, încă de la început, presupusă o legătură cauzală între formarea tell-ului și posibilitatea exploatării sării din slatinile aflate în hinterlandul așezărilor de pe Dealul Ghindaru.

Activitatea cercetătorilor de la Poduri nu s-a rezumat doar la depistarea de noi stațiuni arheologice, ci s-au efectuat și câteva sondaje. În această direcție s-a remarcat Dragomir Popovici, care în 1982 a întreprins, în colaborare cu George Trohani, un sondaj în așezarea "Siliște" - Prohozești, aflată în apropierea unei slatine. Același cercetător, în colaborare cu Alexe Bujor, a efectuat o săpătură mai amplă în stațiunea Cucuteni B de pe "Dealul Păltiniș" - Valea Șoșii. Din păcate, investigațiile în stațiunile din hinterlandul tell-ului nu au mai putut fi continuate. Totuși acestea nu au rămas fără urmări. Perieghezele și sondajele efectuate au fost completate printr-o cercetare etnoarheologică a zonei în legătură cu exploatarea actuală a slatinilor, care a permis conturarea unor ipoteze privind tehnicile de obținere a sării în preistorie și importanța schimburilor bazate pe sare. Rezultatele obținute de noi, în legătură cu exploatarea sării în zona Poduri, au suscitat și interesul cercetătorilor din străinătate. Linda Ellis și John Nandriș s-au referit în lucrările lor la descoperirile de la Poduri, iar Olivier Weller a efectuat o călătorie de documentare la stațiunile arheologice și slatinile semnalate de noi. Din vara anului 2000 în zona Poduri se efectuează, în colaborare de către cercetători români și britanici, prospecțiuni care vor fi urmate de săpături cu scopul de a

investiga importanța exploatării sării pentru comunitățile eneolitice din această regiune.

Rezultatele cercetărilor de la Poduri au fost aduse la cunoștința comunității științifice prin intermediul a numeroase comunicări științifice susținute în cadrul unor sesiuni de comunicări științifice. Rapoarte de săpături, dar și articole privind diferite descoperiri de la Poduri, au fost publicate, în special, în periodicele Cercetări Arheologice și Memoria Antiquitatis, nefiind ocolite nici alte publicații. Materiale și informații obținute în urma săpăturilor de la Poduri au fost utilizate în cărțile publicate de Dan Monah, Ștefan Cucos, precum și în teza de doctorat realizată de Gheorghe Dumitroaia, aflată sub tipar.

Un moment deosebit, pentru colectivul de la Poduri, a fost organizarea, în 1995, a colocviului internațional "The Tells - chronological axes of prehistory", desfășurat la Bacău - Tescani - Poduri, la care au participat 30 de preistoricieni din Anglia, Germania, Ucraina, Rusia, Basarabia și România. La această reuniune științifică au fost susținute șapte comunicări în care au fost prezentate descoperirile din tell-ul de la Poduri. Participanții la colocviu au vizitat șantierul arheologic de pe Dealul Ghindaru, manifestând un viu interes pentru stratigrafia stațiunii.

Pentru a face cunoscut marelui public, dar și specialiștilor, numeroase materiale arheologice provenind de la Poduri au fost incluse în expoziții din țară și din străinătate. În 1984, cu ocazia colocviului internațional "La civilisation de Cucuteni en contexte européen", a fost organizată, la Piatra Neamț, expoziția "L'art de la civilisation de Cucuteni", în cadrul căreia au fost prezentate numeroase piese de artă provenind din tell-ul de la Poduri. În timpul desfășurării colocviului de la Bacău din 1995, expoziția "Poduri - Dealul Ghindaru, o stațiune arheologică de excepție" s-a bucurat de un succes deosebit printre participanți. Numeroase piese de la Poduri au fost incluse și în expoziția de la Salonik, "Cucuteni. The Last Great Chalcolithic Civilization of Europe", organizată în 1997. La sfârșitul anului 2000 a fost organizată, la Muzeul Național de Istorie a României, expoziția "O lume regăsită. Satul cucutenian de la Poduri", care a prilejuit și susținerea unui colocviu internațional cu titlul "O lume regăsită. Cultura Cucuteni", în cadrul căruia au fost prezentate și cele mai noi descoperiri din campania 2000.

O pagină nouă în istoria cercetării tell-ului de la Poduri a fost deschisă în anul 2000, când datorită sponsorizării acordate de Dr. Romeo Dumitrescu și Fundația "Mileniul III" au fost reluate săpăturile. Acestea s-au desfășurat, în caseta A, în perioada iulie - septembrie 2000, având caracter interdisciplinar.

Starea de conservare. În momentul începerii săpăturilor, în 1979, starea de conservare a tell-ului și a întregii stațiuni, era destul de bună. Partea de N a stațiunii, aflată spre albia Tazlăului Sărat, era distrusă de apele râului care, în unele perioade, a curs la poalele terasei. În săpăturile efectuate s-a observat că marginea actuală a terasei corespunde cu zona centrală a tell-ului. Apreciem că aproximativ o treime din stațiune a fost distrusă, în cursul mileniilor, de alunecările de teren provocate de apele Tazlăului Sărat. În partea conservată a stațiunii au fost plantați copaci fructiferi, destul de rari, care au afectat unele porțiuni din sit. Timp de o sută de ani suprafața întregii stațiuni a fost arată cu pluguri ușoare care nu au distrus vestigiile preistorice. După colectivizare, în 1962, au fost folosite pluguri tractate de tractoare care au afectat, în oarecare măsură, stratul de depuneri din epoca bronzului și din faza Cucuteni B. După începerea cercetărilor arheologice zona de centru - nord a tell-ului nu a mai fost arată, fiind astfel bine protejată. Totuși, în perioada 1979 - 1996 au fost câteva braconaje de amploare redusă efectuate, în special, de copii din sat după sfârșitul campaniei de săpături. Colectivul șantierului a făcut repetate demersuri la autoritățile locale pentru a descuraja braconajele și a recupera materialele arheologice.

Înteruperea săpăturilor, în perioada 1997 - 2000, și imposibilitatea asigurării pazei, a deschis calea braconierilor. Aceștia au săpat, în special, pe taluzul de E al casetei A, distrugând vestigiile mai multor construcții din fazele Cucuteni A-B și B. În unele locuri au pătruns în taluzul de E la o distanță de circa 3 m, ajungând uneori până la adâncimea de -2 m. Braconierii au încercat, la E de caseta A, să efectueze o săpătură de formă dreptunghiulară care, cu certitudine, a afectat construcții din fazele Cucuteni B și A-B. O altă zonă care a fost afectată de braconaje este partea nordică a casetei A. În special în zona construcțiilor atribuite etapei Cucuteni A1 au fost practicate mai multe gropi circulare cu diametrul de circa 2 m, care au ajuns până la adâncimea de -1,5 m față de nivelul săpăturii noastre. Braconierii au căutat și au reușit să identifice complexe de vase aflate în apropierea vetrelor și au extras piesele cu valoare artistică. Datorită braconajelor au fost recoltate numeroase vase pictate (peste 60 de exemplare) care au fost puse în vânzare pe

piața neagră de antichități. Doctorul Romeo Dumitrescu a recuperat o mare parte dintre vasele de la Poduri, precum și un număr mai mic de alte obiecte. Din păcate, piesele din colecția Dr. Emilia și Romeo Dumitrescu, scoase din contextul arheologic nu permit decât o ipotetică atribuire și interpretare. La reluarea săpăturilor, în anul 2000, colectivul șantierului a recuperat câteva piese, provenind din tell, de la localnici. După reluarea săpăturilor, Fundația "Mileniul III" a asigurat paza permanentă a stațiunii inclusiv în perioadele extracampanie de săpături. Sperăm ca pe viitor braconajele să nu se mai repete.

Obiectivele cercetării. După prima campanie de săpături, din 1979, când existența tell-ului de la Poduri a fost certă ne-am propus ca principal obiectiv stabilirea stratigrafiei sitului, urmând ca pe baza acesteia să verificăm și să nuanțăm periodizarea eneoliticului de la E de Carpați. Încă din acel moment am intuit că stațiunea de la Poduri poate contribui la elucidarea începuturilor culturii Cucuteni, acea mult discutată etapă Cucuteni A1. Având în vedere o cercetare interdisciplinară ne-am propus, în limita posibilităților arheologice, să realizăm și o cât mai exactă reconstituire a vieții comunităților care au trăit în zona Poduri. Plantele cultivate, agricultura, creșterea animalelor, dar și relația și influența mediului asupra vieții locuitorilor au stat constant în vederea noastră. O atenție specială a fost acordată relației dintre izvoarele sărate din zonă și așezările cucuteniene. Pentru înțelegerea acestui fenomen am recurs și la investigații etnoarheologice. În mod firesc, hazardul cercetării ne-a obligat să ne propunem noi ținte. Astfel, descoperirea mai multor sanctuare, gropi rituale, construcții cu caracter comunitar ne-au obligat să căutăm explicații și să imaginăm noi moduri de abordare. Pentru a înțelege ceva din tehnica construcțiilor cucuteniene și, mai ales, modul în care vestigiile lor se conservă am realizat, în 1985, o construcție experimentală pe care am numit-o "Casa Piticilor". În campania 2000 am început cercetarea, prin săpătură, a resturilor acestei construcții arse.

Obiectivele cercetărilor viitoare. În campaniile viitoare nu ne propunem o schimbare importantă în ceea ce privește obiectivele stabilite inițial, ci doar unele nuanțări în funcție de noile descoperiri. Intenționăm să acordăm o atenție sporită investigațiilor interdisciplinare și problemei așezărilor din hinterlandul tell-ului, precum și relației acestora cu exploatarea sării din slatine. În acest sens este în curs de perfectare un proiect de cercetare cu Universitatea din Durham, Anglia. Probabil vom fi obligați să acordăm mai multă atenție problemei metalurgiei aramei și resturilor osteologice umane care apar destul de frecvent în depunerile arheologice. Este în curs de realizare un studiu geobotanic pentru hinterlandul tell-ului, dar principala noastră preocupare rămâne stratigrafia tell-ului, problemele de periodizare ale culturilor Precucuteni și Cucuteni, cronologia relativă și absolută, importurile și numeroase alte chestiuni care vor fi ridicate de noile descoperiri. Așa cum este firesc vor fi studiate cu toată atenția toate vestigiile care vor apare în săpătură chiar dacă sunt posterioare eneoliticului.

Săpăturile arheologice din vara anului 2000. Săpăturile de la Poduri au fost reluate în ziua de 3 iulie 2000 datorită unei generoase sponsorizări din partea Fundației "Mileniul III". Caseta A, pe suprafața căreia s-au desfășurat săpăturile în perioada 1984 - 1996, purta urmele unor importante braconaje. Pe taluzul de E al casei, în zona carourilor J 1 - 6, pe o lungime de circa 10 m, erau distruse vestigiile unor locuințe Cucuteni B și A-B, groapa tăind nivelul Cucuteni A3 și adâncindu-se și în primul nivel Cucuteni A2. În zona carourilor 11 - 12 se observau resturile distruse ale unei locuințe aflate la baza nivelului Cucuteni B, săpătura afectând și stratul Cucuteni A. O ruptură de mari dimensiuni se găsea în zona carourilor J 14 - 15, unde săpătura braconierilor avea o dezvoltare spre E de aproape 4 m și o adâncime de peste -2 m. Aici au fost răscolite vestigiile a cel puțin trei locuințe. Nici suprafața casei care fusese protejată, în 1996, cu folie de plastic și pământ nu a fost ocolită de braconieri. În zona carourilor D - E 2 se remarcă o groapă cu diametrul de peste un metru, iar în caroul B 9 braconierii au practicat o groapă de formă neregulată de mari dimensiuni. O altă groapă cu diametrul de peste 1,30 m se găsea în caroul F 2, afectând depunerile complexului de locuințe 73. Vestigiile complexului de locuințe menționat au fost destul de serios deranjate de braconieri și de căutătorii de comori. Ultimii au efectuat, în general, gropi de dimensiuni și adâncimi mai reduse abandonând căutările în absența obiectelor de metal prețioase.

Ținând cont de distrugerile provocate de braconieri am procedat la extinderea casei A, prin desființarea martorului de N, unde noile carouri au fost notate cu minus, iar spre E cu 4 m, astfel încât casa are în momentul de față dimensiunile de 24 x 36 m și o suprafață de 864 m². În extinderea estică a casei, în caroul L 7, a fost găsită o grupare de fragmente ceramice atribuite bronzului mijlociu care par să facă

parte dintr-un complex de locuire. Din păcate, deranjamentele produse de braconaje ne-au împiedecat să clarificăm această situație.

Pentru început săpăturile au fost axate, mai ales, pe cercetarea jumătății sudice a casetei, unde în 1996 fusese remarcate vestigiile unei locuințe Cucuteni A2. Asupra acestei locuințe colegul Vasile Cotiugă a realizat o prezentare mai amănunțită care este publicată mai jos. În jumătatea nordică a casetei, în afara unor resturi de locuințe din etapa Cucuteni A2 care vor fi prezentate cu altă ocazie, au fost descoperite vestigiile unui complex de locuințe suprapuse care, după materialul ceramic recoltat, poate fi atribuit, cu rezervele de rigoare, mult discutatei etape Cucuteni A1. Complexul este format din patru construcții, dintre care nu a fost demontată decât L. 73a care avea un interesant ritual de fundare. Celelalte locuințe au fost doar parțial cercetate, investigarea lor urmând să fie terminată în campania 2001. În apropierea acestui complex au fost identificate două gropi rituale cu depuneri de oase de animale, care, însă, vor fi publicate după efectuarea determinărilor arheozoologice. Trebuie să menționăm și faptul că pe platforma uneia dintre construcțiile din complexul 73 au fost găsite câteva grupări de oase arse care, după opinia arheozoologilor Dragoș Moise și Adrian Bălășescu, par să fie umane. Rămâne ca această observație de șantier să fie confirmată de analizele de laborator.

Deși campania de săpături a avut o durată considerabilă (aproximativ trei luni) o singură locuință (L. 74) a fost cercetată aproape integral și asupra acesteia este publicat un material mai detaliat. Trebuie, însă, să menționăm că autorul își rezervă dreptul de a reveni cu ocazia finalizării săpăturii și realizarea analizelor microstratigrafice.

În cursul săpăturilor s-a acordat o atenție deosebită cercetărilor interdisciplinare. Pentru aceasta, profitând de prezența pe șantier, a arheozoologilor au fost colectate de aceștia oasele de animale și au fost separate oasele susceptibile de a fi umane. Colegul Constantin Haită a făcut recoltări pentru analize microstratigrafice, iar situațiile deosebite au fost discutate cu arheologii. La săpăturile și discuțiile, uneori aprinse, din luna septembrie a participat colegul francez Bernard Randoin, care ne-a împărtășit din vasta și interesanta sa experiență.

În campania anului 2000 am reușit să colectăm, din nivelul Cucuteni A-B și din nivelul Cucuteni A1, eșantioane de macroresturi vegetale pentru datări radiocarbon. În eventualitatea că vom reuși să analizăm, într-un bun laborator probele 14C, aceste eșantioane vor putea completa seria de date radiocarbon din tell-ul de la Poduri. Și în această campanie am continuat colectarea macroresturilor vegetale, folosind o variantă de flotare pe care am folosit-o, cu succes, și în alți ani. Am avut, însă, șansa, în două cazuri, să descoperim resturi vegetale în vase ceea ce elimină orice riscuri în ceea ce privește atribuirea culturală. Unul dintre loturile de resturi vegetale provine dintr-o construcție Cucuteni A-B, iar celălalt dintr-un vas Cucuteni A2 găsit într-o interesantă groapă rituală.

Arheologie experimentală. Am continuat și în această campanie preocupările mai vechi de arheologie experimentală, care, sperăm să ne ajute la înțelegerea vestigiilor descoperite în săpături. Am menționat în istoricul cercetărilor construcția experimentală, în 1985, a unei locuințe eneolitice pe care atunci am numit-o "Casa Piticilor". Construcția a ars în același an și timp de 15 ani s-a produs o stratificare naturală. Am propus colaboratorilor să sape resturile acestei construcții după toate regulile unei săpături arheologice și să încerce o restituire a construcției inițiale. Propunerea făcută a fost privită cu oarecare neîncredere de mai tinerii noștri colaboratori. Totuși, colegii Cătălin Bem și Vasile Cotiugă s-au angajat în această întreprindere și au săpat aproximativ jumătate din construcția inițială. Așteptăm cu interes continuarea cercetărilor și sperăm în obținerea unor informații interesante. În aceeași zonă, Vasile Cotiugă a construit experimental o vatră și un loc de râșnit care au fost protejate la încheierea săpăturilor, urmând ca acestea să fie atent supravegheate.

Un element cu totul nou în viața șantierului de la Poduri îl constituie prezența masivă, în campania 2000, a studenților din facultățile de profil de la universitățile "Valahia" din Târgoviște, "Ovidiu" din Constanța, mobilizați de Dragomir Popovici, și de la "Al. I. Cuza" din Iași. Contribuția lor la buna desfășurare a cercetărilor a fost considerabilă și întregul colectiv de cercetători le adresează cele mai vii mulțumiri. În continuare vom prezenta câteva microstudii asupra unor descoperiri mai vechi sau din campania 2000 care, însă, au caracter preliminar deoarece nu au putut fi efectuate toate analizele și investigațiile pe care le

reclamă.

Cercetarea locuinței nr. 74. O privire preliminară

Locuința 74 a fost remarcată, în campania 1996, în partea sudică a casetei A. Încă de atunci s-a stabilit că era orientată cu axul lung pe direcția NV - SE. Resturile locuinței se prezentau în partea de NV sub forma unei aglomerări de chirpic ars provenind de la pereții puternic arși. În partea de SE fragmentele de chirpic din pereți erau sporadice, fiind izolate unele de altele. În perioada de întrerupere a săpăturilor resturile locuinței au fost răvășite de căutătorii de comori, unele perturbări fiind datorate și gangurilor de animale. În unele cazuri, mai ales pe marginile construcției, unele gropi pot avea o oarecare legătură cu structura locuinței.

Construcția era de formă dreptunghiulară cu colțurile rotunjite, având lungimea de 10,3 m și lățimea de 5,4 m. Au fost surprinse destul de clar latura de NE (paralelă cu axul lung) și marginea de NV (perpendiculară pe ax). Latura de SV a fost surprinsă parțial, iar colțul de SV era distrus de mai multe gropi ceea ce dădea impresia existenței unui șanț de fundație care, în realitate, nu a existat. O situație asemănătoare am constatat și pe latura de SE, unde spațiul dintre locuința 74 și o construcție alăturată, posibil contemporană, dădea impresia unui șanț de fundație. Colțul de SV al locuinței a fost distrus de două complexe mai recente, o posibilă construcție neincendiată și o groapă rituală. Locuința 74 a fost împărțită, la un moment dat, cu ajutorul unui perete median care, însă, a fost surprins, cu oarecare claritate, doar pe jumătate din lungimea sa.

Pe latura de NV a obiectivului cercetat, spre centrul acesteia, a fost observată o discontinuitate de 0,5 m a peretelui. Aceasta ar putea fi intrarea în prima încăpere. În stânga intrării, printre resturi de lutuială, a fost descoperită o mică cantitate de cereale carbonizate despre care nu putem preciza dacă s-a aflat inițial într-un recipient. Situația din această zonă este complicată de o groapă, posterioară construcției noastre, care străpunge podeaua locuinței 74.

Construcția locuinței 74 a început, se pare, după amenajarea prealabilă a locului. A fost depusă o cantitate de pământ de culoare verzui-închisă care a fost întinsă pe o parte a suprafeței locuinței. În această lentilă au mai fost observate bucăți mici de cărbune, cenușă, mici fragmente de lutuială arsă și fragmente ceramice și oase. Peste această lentilă, pe suprafața viitoarei locuințe, se afla un strat de lut, observat mai clar spre marginile construcției. Acest strat pare să reprezinte prima lutuială a podelei la care s-a folosit, probabil, lutul rămas de la ridicarea pereților. În decursul timpului podeaua a suferit mai multe refaceri prin aplicarea de straturi de lipitură. Acest lucru se observă mai ales în partea de SE a locuinței, unde am săpat un șanț de control paralel cu axul longitudinal. Am remarcat și faptul că unele lutuieli au fost aplicate peste resturi menajere, fragmente ceramice și oase de animale. Două mici fragmente de scânduri carbonizate descoperite în încăperea de NV ne semnalează existența unei podele alcătuită din scânduri de lemn așezate perpendicular pe axul locuinței. Podeaua de lemn a fost, la rândul ei, acoperită cu un strat de lut subțire care se ridica pe perețele despărțitor. Întreaga podea a ars în incendiul care a distrus locuința. Pereții par să fi fost ridicați pe tălpici.

În colțul de SE al locuinței a fost observată o groapă, cu diametrul de 0,25 - 0,3 m și adâncimea de circa 0,12 / 0,14 m, umplută cu bucăți de lipitură arsă. Groapa ar putea să provină de la o furcă ce susținea cosoroabele casei. Structura pereților era alcătuită, după un fragment de perete bine conservat, din nuiiele alăturate, fără să putem preciza dacă poziția lor era orizontală sau verticală și dacă erau împletite. Peste nuiiele a fost aplicat un strat destul de gros de lut cu pleavă și paie tocate. În lutuiala pereților au fost remarcate și mici fragmente ceramice și pietricele.

Fragmentul de perete la care ne-am referit a fost descoperit în încăperea nord-estică și avea încastrată în el o piesă de lut de mari dimensiuni despre care nu putem spune mai mult. Piesa era modelată din pastă poroasă asemănătoare cu cea utilizată la lipirea pereților. La exterior era slivisită cu un strat subțire de lut. Ar putea fi un fragment dintr-o placă, cu formă neprecizată, încastrată în perete.

Peretele median avea o grosime de circa 10 cm și a fost alcătuit dintr-o structură ușoară, fiind ridicat după construirea pereților locuinței. S-au observat mai multe refaceri ale acestuia prin straturi succesive de lutuială unele fiind concomitente cu refacerea podelei.

Vatra locuinței, bine păstrată, a fost construită mai aproape de latura de NE, fiind amplasată spre mijlocul ei. Probabil la început vatra era destinată să încălzească întreaga construcție apoi s-a construit peretele median obținându-se o încăpere "caldă" și una "rece". Am putut urmări destul de detaliat fazele de evoluție ale vetrei locuinței 74, care la început a fost o simplă alveolare, urmând apoi patru faze de refacere a instalației de încălzit. La fiecare refacere suprafața vetrei a fost mărită, fiind prevăzută și cu o gardină masivă sprijinită la exterior cu scânduri.

După înlăturarea resturilor de lipituri arse provenind din pereți pe podeaua încăperii de NE au fost găsite mai multe concentrări de materiale arheologice. Se remarcă un vas cu capac și o râșniță aflate în apropierea peretelui de SV, în apropierea lor aflându-se și o cantitate de cereale carbonizate. În apropierea vetrei se găsea o altă râșniță, iar în colțul de NE al încăperii se afla un suport. La demontarea podelei din încăperea cu vatra, în caroul F 16 la adâncimea de -2,86 m, a fost găsit un topor, orientat E - V, depus ritual, probabil legat de fundarea locuinței. Subliniem faptul că locuința 74 este prima construcție de la Poduri cu două încăperi. Investigarea acestui interesant complex de locuire va fi continuată în anul viitor când sperăm că analizele microstratigrafice ne vor permite să elucidăm unele aspecte mai puțin clare. [Vasile Cotiugă]

Planșa 50

Un craniu uman descoperit în nivelul Cucuteni A2 de la Poduri - Dealul Ghindaru

Asupra ritualurilor morții din complexul cultural Cucuteni - Tripolje persistă încă un văl de mister. Cu toate eforturile cercetătorilor nu au fost descoperite decât puține și mici necropole care, uneori, depășesc cadrul cronologic acceptat de școala românească pentru cultura cu ceramică pictată. Nu avem intenția să facem o trecere în revistă a tuturor descoperirilor și discuțiilor mai vechi, dar vom aminti că ultimele lucrări consacrate acestei teme aparțin, regretatei colege Alexandra Bolomey, precum și lui Dan Botezatu și Corneliiei Magda Mantu, ultimii realizând și o trecere în revistă exhaustivă a literaturii.

În timpul săpăturilor din tell-ul eneolitic de la Poduri Alexandra Bolomey a reușit să identifice câteva oase umane provenind din depunerile precucuteniene și cucuteniene. Neașteptata dispariție a colegei noastre a împiedecat-o să definitiveze lucrarea mai amplă pe care o pregătea și în care urma să fie inclusă și piesa pe care o prezentăm acum. Aceasta este singura piesă osteologică umană pe care am putut-o recupera dintre cele studiate de Alexandra Bolomey.

Craniul uman a fost descoperit în partea de NV a casetei A în stratul de depuneri Cucuteni A2, în caroul F1, la adâncimea de -1,55 m, în apropierea unei zone cu un strat subțire de lut ars la roșu. Craniul se găsea spre centrul unei lentile de formă ovală, cu suprafața de circa 3 m², formată din pământ amestecat cu cereale carbonizate. Deși s-au făcut eforturi pentru depistarea conturului gropii acesta nu a putut fi surprins cu claritate. Doar răspândirea cerealelor ar putea să ne semnaleze existența și conturul gropii.

Craniul zăcea pe partea dreaptă cu orbitele îndreptate spre V. Zona cu cereale, uneori amestecate cu resturi de cărbuni de lemn, avea forma unei lentile, mai groasă spre centru și mai subțire spre margini. Eșantioanele de cereale recoltate, determinate de Felicia Monah, conțineau un amestec în care predominau speciile *Triticum dicoccum* și *Hordeum vulgare*. Sub craniu, până la baza lentilei, amestecul era dominat de *Hordeum vulgare* și *Hordeum vulgare* var. nudum. Pe craniu nu au fost observate urme de ardere și baza sa, deși aflată în contact cu cerealele carbonizate, nu era decât ușor pătată. Pentru materialele provenind din groapa menționată dispunem de două date radiocarbon care, în linii mari, sunt concordante. Prima dată a fost obținută pe baza unui eșantion de cereale carbonizate recoltate din lentila de pe fundul gropii. Analizat la laboratorul din Heidelberg, prin intermediul Corneliiei Magda Mantu, eșantionul, conform buletinului de analiză Hd-15039 indică data de 5385 ± 37 B.P., respectiv 3435 b.c. și 4335-4164 CAL B.C. Craniul uman a fost datat la laboratorul din Louvain; buletinul Lv-2153 indică data de 5470 ± 90 B.P., respectiv 3520 b.c., iar prin calibrare intervalul 4452-4240 B.C. Deși există unele deosebiri între cele două date credem că nu greșim considerând depunerile din groapă contemporane, ele încadrându-se în limitele acceptate ale etapei Cucuteni A2.

Piesa osteologică este reprezentată numai prin partea sa craniană, dar și aceasta destul de fragmentară și incompletă. Majoritatea oaselor neurocraniului sunt prezente dar lipsesc oasele sfenoidale, bazioccipitalul, iar din partea facială oasele malare și mandibula.

Dentiția, care se găsește pe cele două fragmente ale maxilarului superior, este surprinsă la decesul subiectului, în stadiul în care incisivii, caninii și molarii de lapte (nepermanenți) au erupt și au rol funcțional. Această situație ne permite să apreciem vârsta individului ca fiind cuprinsă între 3 și 4 ani. Sexul, la această vârstă, este imposibil de stabilit. Calota craniană este doliocrană, cu contur ovoid în normă verticală și de "bombă" în norma occipitală. Occipitalul este puternic bombat, în special, în partea sa superioară, punctul lambda fiind ușor supraînălțat. Fața, după puținele fragmente avute la dispoziție, era joasă și îngustă cu un indice aproximativ eurien. Se poate aprecia că subiectul nostru, cu toată vârsta infantilă și cu imposibilitatea de restaurare, nu putea să evolueze, dacă ar fi trăit, decât spre un tip mediteranoid. Aceste caractere fiind mai bine exprimate decât la scheletele cucuteniene de la Scânteia și Grumezoiaia, jud. Iași.

Caracteristicile mediteranoide ale subiectului nostru ar putea fi invocate în favoarea atribuirii craniului de la Poduri nivelului de depuneri Cucuteni A2. Putem remarca și faptul că oasele craniene sunt mai frecvent semnalate între descoperirile de oseminte din așezările Cucuteni și Tripolie. Această situație s-ar putea datora și recunoașterii mai facile a oaselor craniene de către arheologi.

O foarte sumară recapitulare a descoperirilor de oase craniene provenind din așezări Cucuteni A și Tripolie BI-II credem ar facilita înțelegerea descoperirii de la Poduri. La Drăgușeni - Ostrov au fost găsite o mandibulă stânga și un fragment de calotă craniană. Prima piesă provine de la o femeie cu vârsta cuprinsă între 17 și 27 de ani, iar a doua piesă de la un bărbat cu vârsta între 18 și 25 de ani. De la Frumușica, tot din nivelul Cucuteni A, provin trei cranii de femeie. Dintr-o locuință Cucuteni A2 de la Mărgineni - Cetățuia a fost recuperată o mandibulă umană, care este studiată de peste un sfert de secol de un antropolog bucureștean. Mai este cunoscută prezența unui fragment de calotă umană în tezaurul de la Hăbășești și descoperirea, în așezarea Cucuteni A4 de la Girov, jud. Neamț, a unei calote incomplete, provenind de la o femeie în vârstă de 40 - 50 de ani care suferise o trepanație.

Nici arealul tripolian nu este lipsit de descoperiri de acest gen, dar ele sunt ceva mai târzii. Pentru așezarea de la Veremije, datată în etapa Tripolie BII, se menționează un fragment de craniu și câțiva dinți izolați. În sfârșit, din stațiunea eponimă Tripolie, datată în aceeași etapă, provin două cranii descoperite unul lângă altul pe platforma unei locuințe în apropierea a două vase și a unor pietre.

Așa cum remarca colega Alexandra Bolomey s-au adunat destule informații pentru a putea susține existența unui cult al craniului la triburile Cucuteni - Tripolie. Situația destul de ciudată în care a fost găsit craniul de copil de la Poduri pare a se datora unui ritual legat de cultul craniului. Săpăturile din campania anului 2000 par să ne ofere noi oseminte umane, dar va trebui să așteptăm rezultatele expertizelor antropologice. [Dan Botezatu și Dan Monah]

Descoperirile din epoca bronzului. În cursul săpăturilor din tell-ul eneolitic de la Poduri - Dealul Ghindaru a fost identificată și existența unui nivel sporadic de locuire din epoca bronzului mijlociu. În prima campanie, din 1979, a fost recuperat un topor de metal de tip Darabani provenind dintr-o descoperire întâmplătoare. În sondajul menționat a mai fost găsită o urnă de incineratie care conținea resturile unui copil în vârstă de 1 - 3 ani. În campaniile următoare au mai fost descoperite vârfuri de săgeată de os (fleches styletes) tipice pentru bronzul mijlociu, o săgeată de silex cu baza concavă, precum și mai multe fragmente ceramice din epoca bronzului. Deosebit de interesantă, dar din păcate neelucidată, este existența unui șanț circular, de mari dimensiuni, amplasat pe marginea nordică a terasei. Acest misterios șanț, cu deschiderea la gură de 6 - 7 m și adâncimea de -5,8 m, este în mare parte distrus de alunecările de teren. Rostul și semnificația acestei bizare construcții nu au fost încă elucidate.

O altă descoperire interesantă provine din anul 1988 când au fost găsite urmele unei efemere construcții, probabil o colibă cu podeaua ușor adâncită, în care au fost aflate resturile mai multor vase decorate.

În campania din anul 2000 în carourile K - L / 7 - 9 la adâncimea de -0,9 / -1,1 m a fost descoperit un complex alcătuit din fragmente ceramice provenind de la vase de mari dimensiuni decorate cu brâuri alveolate dispuse orizontal sau semicircular. În același loc se aflau și câteva fragmente de rășnițe. Nu s-a putut stabili cu suficientă siguranță dacă gruparea de materiale de epoca bronzului semnaleză un complex de locuire sau sunt materiale dintr-o groapă. Ceramica descoperită recent la Poduri are analogii clare în materialele de la Costișa și de la Păuleni, jud. Harghita. Așezarea din bronzul mijlociu de la Poduri pare să constituie extrema sudică a arealului marelui complex cultural Komarovo - Costișa și din acest punct de

vedere are o importanță deosebită pentru elucidarea legăturilor cu cultura Monteoru și cu cultura Ciomortan, ultima fiind, după opinia noastră, doar o "prelungire", un aspect al culturii Costișa în Transilvania.
[Gheorghe Dumitroaia]

Membrii colectivului șantierului Poduri - Dealul Ghindaru asigură conducerea Fundației "Mileniul III", pe Doamna Emilia Dumitrescu și pe Domnul Dr. Romeo Dumitrescu, sponsorii cercetărilor, de întreaga lor grațitudine. Aducem vii mulțumiri colegului Bernard Randoin pentru prezența sa deosebit de agreabilă, precum și pentru ajutorul său prețios în interpretarea unor situații stratigrafice complexe. Adresăm cele mai călduroase mulțumiri studenților care au dat dovadă de pasiune și devotament și ne-au fost de un real ajutor.

Informații suplimentare online

[Raportul 1105 din cronică.cimec.ro](http://raportul1105.cimec.ro)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](http://localizare.cimec.ro)
